Оригинални научни рад
УДК: 271.222(495):271.21(560)"1928"
271.2-74"1928"
DOI: 10.5937/zrffp56-67579

ЦРКВЕНО-ПОЛИТИЧКИ АСПЕКТИ ДОНОШЕЊА УСТАВА ЦРКВЕ ГРЧКЕ ИЗ 1928. ГОДИНЕ

Георгиос Нектариос ЛОИС[1]
Универзитет Сингидунум
Београд (Србија)
Хеленски отворени универзитет
Патра (Грчка)

[1] lois.georgios@ac.eap.gr; https://orcid.org/0009-0001-8061-6811

Примљен: 26. 5. 2026.
Прихваћен: 21. 9. 2026.

ЦРКВЕНО-ПОЛИТИЧКИ АСПЕКТИ ДОНОШЕЊА УСТАВА ЦРКВЕ ГРЧКЕ ИЗ 1928. ГОДИНЕ

Кључне речи: „Нове области"; Васељенска патријаршија; Црква Грчке; Патријаршијски и Синодални акт из 1928. године.

Сажетак. Након Балканских ратова (1912–1913), Грчка је знатно проширила своје области. Тада су старој Грчкој држави припојене „Нове области" које су до тада вековима биле под јурисдикцијом Васељенске патријаршије. У административно-црквеном смислу питање „Нових области" постало је напето и важно у односима Васељенске патријаршије и Цркве Грчке. Генерално, црквено-правни статус „Нових области" обликовао се у оквиру геополитичких и историјских збивања с почетка XX века. Патријаршијским и Синодалним актом из 1928. године установљен је, као компромисно решење, један специфичан систем црквене управе у држави Грчкој, према којем митрополије „Нових области" административно потпадају под Цркву Грчке, док у канонском погледу остају у надлежности Васељенске патријаршије. Овај статус, који је потврђен и законодавним путем, очуван је до данас и одражава се у Уставној повељи Цркве Грчке (N. 590/1977). Коегзистенција различитих црквених статуса – *de jure* Васељенске патријаршије и *de facto* Цркве Грчке – црквено-правни и административни систем Цркве Грчке чине особеним (*sui generis*) системом, који одликују управно јединство и канонска разнородност.

„Нове области" и питање националног раскола

Политички, војни и геополитички догађаји с почетка XX века, као што су Балкански ратови (1912–1913) и Први светски рат (1914–1918), довели су до ослобођења и укључивања у новогрчку државу такозваних „Нових области" (Νέες Χώρες), односно подручја Епира, Македоније, Тракије, острва Архипелага и Крита (Βλαγκόπουλος, 1998, стр. 57).[2] Ове области су у црквеном погледу потпадале под Васељенску патријаршију, која је значајно допринела њиховом ослобођењу посредством деловања истакнутих црквених личности, као што су митрополит касторијски Герман Каравангелис и митрополит драмски Хризостом, потоњи етномученик, митрополит смирнски. Након укључивања ових области у грчку државу, отпочеле су расправе о њиховом црквеном и управном статусу. Први период разговора између Васељенске патријаршије и Цркве Грчке обухватао је године 1914–1915, а други 1927–1928.

Током прве фазе разговори су вођени полазећи од потпуног присаједињења ових епархија Цркви Грчке, по узору на Патријаршијске и Синодалне акте који су се односили на укључивање Јонских острва (1864) и Тесалије (1882). Године 1915, васељенски патријарх Герман V (1913–1918) упутио је нацрт Томоса о црквено-правној и административној „еманципацији" („χειραφέτηση") епархија „Нових области". Међутим, геополитички развој догађаја и међународна оспоравања суверенитета над појединим подручјима, као што су Света Гора, Северни Епир и острва Архипелага, која су се јавила после Првог светског рата, довели су до одлагања одговарајућих преговора. Уосталом, са канонског становишта, не сматра се исправним покретати поступке црквеног уступања епархија онда када је њихова политичка суверенност оспорена на међународном плану. Упоредо с тим, Епархијски синод

[2] „Нове области" јесу подручја која су присаједињена грчкој држави у складу са Букурешким миром од 28. јула 1913. године. Овим уговором Грчка је обезбедила највећи део Македоније, Јужни Епир, острва у северном и источном Егеју: Тасос, Самотраку, Лимнос, Лезбос, Хиос, Самос и Икарију, као и Крит. Ове територије назване су „Новим областима" због њиховог недавног присаједињења у односу на стару грчку државу. Но, термин „Нове области" није само географски појам већ и административно-црквени.

Крита залагао се за очување аутономног статуса острва под Васељенском патријаршијом (Αγγελόπουλος, 2016, стр. 19).

Упоредо са покренутим питањем тражења канонског решења за епархије „Нових области" у Грчкој се дешавао и тзв. Национални раскол (1917–1922), покренут образовањем Револуционарне владе Националне одбране (Венизелос, Кундуриотис, Данглис) у Солуну, коју је Елефтериос Венизелос формирао у периоду од септембра 1916. до јуна 1917. године.[3] Тада Црква Грчке изриче анатему против Венизелоса, док истовремено тешко стање митрополија „Нових области" доводи до сазивања Епархијског синода у Солуну у мају 1917. године (Ναγάκης, 2008, стр. 63–64). Треба истаћи да су митрополије ових епархија у том периоду биле изоловане и од Васељенске патријаршије, услед напетости између Грчке и Турске, али и од Цркве Грчке, због Националног раскола. У историји Националног раскола, нажалост, учешћа је узео и клир, који је путем проповеди у храмовима испољавао своја политичка уверења. Стога је Свети синод Цркве Грчке, у јуну 1916. године, затражио од архијереја да предузимају дисциплинске мере против таквих клирика, како би се поново успоставила законитост (Τσιρώνης, 2007, стр. 44).

Епархијски синод „Нових области" одржан је у Солуну од 28. априла до 10. маја 1917. године, под председништвом митрополита солунског Генадија. У раду Синода учествовали су архијереји са Крита, као и они који су стали уз Национални покрет, премда су њихове епархије припадале Старој Грчкој, док су јерарси који су се противили Влади националног јединства били искључени. Свети синод Цркве Грчке, у сарадњи са Министарством иностраних послова, сматрао је ово питање превасходно политичким и настојао је да спречи сазивање Синода, али без успеха. Током девет заседања, Синод је донео значајне одлуке и саставио извештај упућен Привременој влади. Ипак, признао је да се, сагласно светим канонима, не може сматрати канонским без сагласности Васељенског патријарха и Патријаршијског синода, који су били признати као највиша духовна власт. Из тог разлога одлучено је да се овај скуп назове „Скупштина јерараха Нове Грчке" и да се његова надлежност ограничи на административна питања, уз искључење тема из области канонског права. Одлуке ове Скупштине утицале су не само на управу епархија „Нових области" него и Старе Грчке, јер су многе од њих добиле снагу закона када је Елефтериос Венизелос, од председника

[3] Влада Националне одбране, позната и као Солунска влада, представљала је привремену владу под вођством Елефтериоса Венизелоса у раздобљу Националног раскола. Ова влада вршила је власт над такозваном „Солунском државом", која је обухватала Македонију, егејска острва и Крит. Њено образовање произишло је из Покрета националне одбране, који се испољио у Солуну августа 1916. године и имао карактер устанка против владе у Атини. Деловање ове владе окончано је након уклањања краља Константина I и преузимања председништва владе од стране Елефтериоса Венизелоса у поново уједињеној Грчкој. Он је образовао владу 1917. године.

Привремене владе, био изабран за председника владе Грчке (Αγγελόπουλος, 2016, стр. 168–169).

Дана 14. јуна 1917. године, у Атини је успостављена влада под вођством Елефтериоса Венизелоса, која је приступила чисткама архијереја који су учествовали у анатеми или су били противни покрету Националне одбране. Потом је 11. јула 1917. године, законодавним декретом, измењен Устав Светог синода Аутокефалне Цркве Грчке, који је потврђен Законом 792 од 26. августа 1917. године[4] (Αγγελόπουλος, 1982, стр. 102–104). Уследили су различити значајни догађаји, као што су осуда на рашчињење и свргнуће архиепископа атинског Теоклита, као и многих митрополита, те избор, 1918. године, на архиепископски трон у Атини митрополита китијског са Кипра Мелетија Метаксакиса, личног пријатеља Елефтериоса Венизелоса. Под вођством Мелетија Метаксакиса, Свети синод Цркве Грчке настојао је да размотри питање „Нових области". Међутим, након победе антивенизелиста на парламентарним изборима 1. новембра 1920. године, Метаксакис је уклоњен са архиепископског трона. Краљевским указом од 16. новембра 1920. године укинуто је оснивање Врховног црквеног суда, његове одлуке проглашене су противуставним, а Теоклит је позван да се врати на свој трон (Κονιδάρης, 1954, стр. 266). Мелетије Метаксакис изабран је 1921. године за васељенског патријарха, а у јулу 1923. године поднео је оставку на Цариградски трон, непосредно пре потписивања Лозанског уговора (Σταυρίδης, 1977, стр. 447–448).

„Нове области" након малоазијске пропасти

Питање црквене управе „Нових области" постаје сложеније, нарочито након великог прогона Грка из области Мале Азије 1922. године познатог у грчкој историографској литератури и под називом „Велика катастрофа".[5]

[4] ΦΕΚ 180 Α΄/31-8-1917.

[5] Малоазијске пропасти, 1922. године, сматрају се једном од највећих, ако не и највећом, несрећом јелинизма у целокупној његовој историји. Укупно су имале за последицу 25.000 погинулих и рањених војника на грчкој страни. Више од 1.500.000 Грка било је принуђено да напусти своја прадедовска огњишта и да као избеглице дође у Грчку, остављајући, међутим, за собом више од 600.000 мртвих. Према подацима које је Елефтериос Венизелос изнео у свом меморандуму на Париској мировној конференцији, у Малој Азији живело је 1.694.000 Грка, у Тракији и на подручју Цариграда 731.000, у области Трапезунта 350.000, а у Адани 70.000. Укупно је било 2.845.000 Грка који су чинили 20% становништва тог подручја, а које је економски преовладавало и успело да сачува своје културно наслеђе, иако је представљало мањину у непријатељском окружењу. Турци су настојали да из Мале Азије уклоне сваки грчки елемент, починивши неизрециве злочине, као што су масовна паљења зграда и људи, силовања, покољи, погубљења, мучења; хришћани су спаљивани у својим црквама када су се у њих склањали и др.

Након Лозанског уговора, турске власти су, позивајући се на настанак нових околности, приступиле издавању документа под бројем 1092/6-12-1923, „Тескере" – *Tezkere* (Benlisoy & Macar, 1996, стр. 50).[6] Овим је било предвиђено да и васељенски патријарх и чланови Патријаршијског синода морају бити турски држављани и вршити службу на територији Турске. Ипак, изворни и прецизни текст овога документа до данас остаје тешко доступан. На основу грчког превода, који највероватније потиче из саме Патријаршије, као и турске библиографије, произлази да је наведени владин документ прописивао да, приликом спровођења духовних и верских избора у Турској, кандидати који учествују морају бити турски држављани и у тренутку избора вршити духовну службу унутар земље, док је исте услове морало испуњавати и лице које буде изабрано (Ανδρουτσόπουλος, 2018; Benlisoy & Macar, 1996, стр. 50). Према наведеном, митрополити „Нових области", као и сви јерарси Васељенског трона који су служили ван Турске, били су аутоматски лишени могућности да учествују у Синоду и синодским органима Патријаршије.

После Малоазијске пропасти уследила је Септембарска револуција 1922. године,[7] која је довела до свргавања атинског архиепископа Теоклита, који је био наследио Мелетија Метаксакиса, као и до образовања новог Синода, тзв. „Синода одабраних" („Αριστίνδην Συνόδου"). Овај Синод приступио је попуњавању осам упражњених митрополитских места и образовању осамнаесточланог „Проширеног синода" („Μείζονος Συνόδου"). Потом је тај Синод вратио у звања и на њихове катедре оне архијереје који су били осуђени 1917. године (Κονιδάρης, 1954, стр. 266–267). Овим Синодом и његовим одлукама окончано је једно нарочито тешко раздобље за Цркву, која је била политички увучена у питање „Националног раскола". Ови догађаји су у значајној мери утицали и на настојање да се епархије „Нових области"

[6] Aralık 1923 t. ve 1092 s. İstanbul Valiliği Tezkeresi: Bunun bilinen metni şöyledir: "İstanbul Rum Ortodoks Patrikhanesi Sen Sinodu'na, Türkiye dahilinde gerçekleştirilecek dinî ve ruhani seçimlerde, katılacak adayların Türkiye vatandaşı ve seçim sırasında Türkiye dahilinde görevli olmaları gerekmektedir. Bu şartlar seçilecek kişi için de geçerlidir. İstanbul Valisi adına yardımcısı Fahrettin".

[7] Револуција од 11. септембра 1922. године представљала је значајан војни и политички догађај у Грчкој, који је избио након Малоазијске пропасти. На њеном челу налазили су се војни официри, попут Николаоса Пластираса и Стилијаноса Гонатаса, који су захтевали оставку владе и утврђивање одговорности за пораз у Малој Азији. Револуција је довела до уклањања краља Константина I и преузимања власти од стране револуционарног одбора. У оквиру ових збивања, у новембру 1922. године одржано је „Суђење шесторици", ванредни поступак пред војним судом, током којег су осуђени и погубљени политички и војни прваци. Конкретно, 15. новембра 1922. године у Гудију су погубљени Димитриос Гунарис, Петрос Протопападакис, Николаос Стратос, Георгиос Балтатзис, Николаос Теотокис и Георгиос Хацианестис. Ово суђење представљало је пресудан догађај за политички развој земље и означило је раздобље снажних политичких промена.

интегришу у Аутокефалну Цркву Грчке. У истом периоду извршена је и размена становништва између Грчке и Турске, услед чега је у области Македоније и Тракије пристигло више од милион и по избеглица, међу којима су били и клирици, као и архијереји.

У марту 1923. године за архиепископа атинског изабран је Хризостом Пападопулос (1923–1938), а Црква Грчке почиње да се враћа у нормално стање. Одлуком Владе од 14. децембра 1923. године укинут је Закон ΣΑ′ из 1852. године,[8] а заједно с њим и петочлани Стални синод који је руководио пословима Цркве, али потпуном контролом државне власти. Тада је (21. децембра 1923. године) донет Основни закон о Цркви, односно нови црквени Устав (Αγγελόπουλος, 1991, стр. 53–55; Βακαλόπουλος, 1978, стр. 395–398).[9] Управа Цркве убудуће се врши преко Синода јерархије, који се сазива сваке године. У раздобљу између заседања Синода јерархије сам архиепископ је представљао Цркву Грчке. Пошто су околности у међувремену сазреле, митрополит солунски Генадије, подстакнут и од стране других јерараха „Нових области", одлучио је да покрене питање подвођења ових епархија под Аутокефалну Цркву Грчке. Стога је упутио писмо Патријаршији и члановима Синода у Цариграду, а од главног секретара Патријаршијског синода, митрополита сардског Германа, примио је повратно писмо, у којем се од њега тражило да васељенском патријарху Григорију (1923–1924) саопшти мишљење јерараха „Нових области" о томе шта треба предузети.

Потом је, на плану сређивања црквених прилика у „Новим областима", уследило предузимање неколико практичних мера. Одговарајући напори нарочито су интензивирани образовањем комисије 1926. године при Министарству иностраних послова, која је преузела израду „Нацрта Уставне

[8] ΦΕΚ 362 Α′/ 14-12-1923.

[9] ΦΕΚ 387 Α′/ 31-12-1923. У периоду од 24. децембра 1923. до 2. јануара 1924. године одржано је значајно заседање Светог синода Цркве Грчке, у раздобљу снажних политичких и институционалних промена које су уследиле након Малоазијске пропасти и Револуције 1922. године. На свечаном отварању седнице присуствовале су истакнуте личности политичке и револуционарне власти, као што су Николаос Пластирас, вођа Револуције, Стилијанос Гонатас, председник владе, и А. Стратигопулос, министар црквених послова, који су у својим говорима нагласили потребу за преуређењем односа између државе и Цркве. Архиепископ атински Хризостом Пападопулос изразио је своје задовољство укидањем старог режима успостављеног Законом ΣΑ′ из 1852. године, који је уводио изразиту државну контролу над управом Цркве посредством присуства краљевског повереника и обавезе државног одобрења одлука Светог синода. Новим црквеним Уставом управа Цркве поверена је Синоду јерархије, чиме је ојачан њен саборни и самоуправни карактер, док је највишу црквену власт представљао Синод (Сабор) свих архијереја Старе Краљевине, који носи назив „Свети синод Цркве Грчке" и којим председава архиепископ атински. Ова реформа означила је суштинску промену у административном устројству Цркве, јер је ограничила непосредно мешање државе и подстакла самосталнији црквени систем управе, премда тиме није у потпуности укинут близак однос између Цркве и државе.

повеље Православне Цркве у Новим областима" („Σχέδιο Καταστατικού Χάρτη της Ορθόδοξης Εκκλησίας στις Νέες Χώρες"). У раду комисије учествовали су митрополити солунски Генадије, јањински Спиридон, критски Тит, митиленски Јаков, митимнски Дионисије, маронејски Антим и трапезунтски Хризант, као и професор Константин Ралис. Према овом нацрту, митрополије „Нових области", заједно са Критом и острвима Егеја, образовале би јединствену аутономну Цркву под Васељенском патријаршијом. Митрополити би остали зависни од Патријаршије, што би се изражавало кроз помињање имена Васељенског патријарха, право апелације, њихово учешће у избору патријарха, као и потврђивање њиховог сопственог избора са његове стране. Управа би се вршила преко Јерархије и Сталног Светог синода, који би имао седиште у Солуну и којим би председавао дотични митрополит солунски. Генадије је, као председник комисије, 28. марта 1927. године упутио овај нацрт Васељенској патријаршији и затражио његово одобрење ради сазивања Јерархије „Нових области" у Солуну. Патријаршија је одбацила овај предлог и у мају 1927. године изјавила да жели да преговара непосредно са грчком владом.

Како произлази из записника са седница Патријаршијског синода у јуну 1927. године (Κομματάς, 2006, стр. 123–143), сачињен је нацрт Патријаршијског и Синодалног акта, који је предвиђао оснивање Православне Цркве „Нових области", зависне од Васељенске патријаршије. Та црква би била устројена од пет управних целина (Θέματα): Македоније, Тракије, Крита, Епира и Егејских острва. Митрополите би бирала непосредно Васељенска патријаршија, на основу списка од три кандидата који би јој био подношен, док би истовремено био одређен и начин сазивања Синода јерархије Цркве „Нових области". Међутим, грчка влада није прихватила ове предлоге и у новембру 1927. године затражила је од Васељенске патријаршије доношење Патријаршијског акта, којим би се „намесничка" („ἐπιτροπικῶς") управа над митрополијама „Нових области" уступила Аутокефалној Цркви Грчке, без повреде канонских права Патријаршије. Та права сводила су се на четири основна услова, а Васељенска патријаршија задржавала је право да их мења. Конкретно, било је предвиђено да архијереји „Нових области" редовно учествују у управним органима Цркве Грчке, да се бирају по истом поступку као и остали, али уз неопходно одобрење Васељенског патријарха и уз посебне одредбе за митрополије. Поред тога, задржавало би се помињање имена Васељенског патријарха и признавало би се канонско право апелације њему, као највишој црквеној власти (Κομματάς, 2006, стр. 160–165). Идејни творац наведених решења за црквену управу „Нових области" био је архиепископ атински Хризостом Пападопулос, који је сматрао неопходним доношење Патријаршијског акта ради сједињења митрополија „Нових области" са митрополијама Старе Грчке (Ροδόπουλος, 2008, стр. 136).

Одговор Васељенске патријаршије био је позитиван. На седници од 17. јануара 1928. године Патријаршија је прихватила и одобрила предложени

нацрт, изражавајући истовремено намеру да се његова примена прошири и на Митрополију Крита, која, међутим, на крају није била укључена (Αγγελόπουλος, 1991, стр. 173).[10] Према нацрту Патријаршијског и Синодалног акта, предвиђала се канонска зависност митрополија „Нових области" од Мајке Цркве Цариграда, док је као највиша управна власт била призната Светом синоду Аутокефалне Цркве Грчке. Одредбе нацрта прописивале су да митрополити „Нових области" равноправно учествују у управи Цркве Грчке, док ће попуњавање митрополија бити вршено по посебним правилима, као што су збрињавање избеглих архијереја, премештаји и спајање привремених са сталним митрополијама. Избор нових митрополита вршио би се уз учешће Цркве Грчке и уз одобрење Васељенског патријарха, коме би се саопштавала како упражњена места тако и резултати избора. Истовремено, задржавала су се канонска права патријарха, као што су помињање његовог имена, учешће у његовом избору, давање Светог мира, те надзор путем одговарајућих извештаја и право призива њему у важнијим предметима. Такође, патријаршка права остала су важећа и за све патријаршијске и ставропигијалне манастире „Нових области" (Αγγελόπουλος, 1986).

Дана 5. фебруара 1928. године, Министарство иностраних послова приступило је упоређивању одредаба нацрта Патријаршијског акта са предлозима које је поднела грчка влада. Изузев обавезе митрополита „Нових области" да Патријаршији подносе преписе својих годишњих извештаја упућених Светом синоду у Атини о стању у њиховим епархијама, сви остали услови нацрта били су прихваћени. Потом је, 17. маја 1928. године, Министарство просвете и вера упутило акт Васељенској патријаршији, којим је изјавило своју намеру да поднесе и изгласа одговарајући законски предлог у Скупштини, као и да у потпуности прихвата предложени патријаршијски нацрт.

Закон 3615/1928 – „О црквеној ӯправи Нових областӣ"

Као резултат преговора између Васељенске патријаршије и Цркве Грчке, 10. јула 1928. године донет је Закон 3615 „О црквеној управи митрополија Васељенске патријаршије у Новим областима Грчке" – „*Περὶ Ἐκκλησιαστικῆς Διοικήσεως τῶν ἐν ταῖς Νέαις Χώραις τῆς Ἑλλάδος Μητροπόλεων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου*". Закон је објављен наредног дана, 11. јула 1928. године, са

[10] Πατριαρχική και Συνοδική Πράξη 4ης Σεπτεμβρίου 1928: «*Πλήν τῆς Ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς νήσου Κρήτης, διαφυλαττούσης τό ἄχρι τοῦδε αὐτόνομον αὐτῆς καθεστώς*». Патријаршијски и Синодални акт од 4. септембра 1928. године гласи: „Изузима се Пресвета Црква острва Крита, која задржава свој досадашњи аутономни статус". Како Парламентарна комисија није прихватила проширење примене истог система управе и на Цркву Крита, тако у предложено решење нису биле ни укључене митрополије Крита.

додатком Патријаршијске и Синодалне енциклике у којој су набројане митрополије „Нових области".[11]

Министар просвете и вера, у извештају од 31. маја 1928. године, наводи да је архиепископ атински Хризостом Пападопулос осмислио решење које сам предлаже за црквену управу „Нових области" (Κομματάς, 2006, стр. 145–149). Међутим, архијереји Сталног Светог синода успротивили су се томе, сматрајући да је архиепископов предлог противуставан, противан светим канонима и црквеном предању, а пре свега јер су сматрали да би он довео до тога да управа Цркве Грчке пређе у руке јерараха „Нових области", који су били бројнији. На крају, ограничења у погледу права Васељенског патријарха нису била утврђена законом у Скупштини, већ су накнадно регулисана Патријаршијским и Синодалним актом од 4. септембра 1928. године (Κομματάς, 2006, стр. 63–65). Ипак, вредно пажње је да се у Закону 3615/1928 ни на који начин не помиње израз „намеснички или поверенички" (ἐπιτροπικῶς) у вези са поверавањем административне надлежности над митрополијама „Нових области" Цркви Грчке. Исто тако, законодавац није сматрао нужним да приступи подробном формулисању начина избора митрополита у митрополијама „Нових области" већ се задовољио одредбом: „Бирају се на исти начин као и они Аутокефалне Цркве Грчке – *Ἐκλέγονται καθ' ὃν τρόπον καὶ οἱ τῆς Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος*".[12] Ова формулација, односно непостојање описа канонских права Васељенске патријаршије у самом Закону, биће убудуће коришћена сваки пут када између двеју страна буду настајале напетости и спорови.

Патријаршијски и Синодални акт из 1928. їодине

Дана 4. септембра 1928. године, Синод Васељенске патријаршије издао је „Патријаршијски и Синодални акт", којим је Аутокефалној Цркви Грчке „поверенички" („ἐπιτροπικῶς" – у својству намесништва) и „привремено" („ἄχρι καιροῦ" – до одређеног времена) уступљена управа над митрополијама „Нових области", уз очување канонских права Васељенског трона. До овог уступања дошло је уз сагласност Аутокефалне Цркве Грчке, али и уз потврду грчке државе, те оно представља резултат међународног споразума између Васељенске патријаршије и грчке владе (Ροδόπουλος, 2008, стр. 136–138). Патријаршијски акт садржи десет одредаба, које су потврђене како црквено, тако и државноправно.

Патријаршијски и Синодални акт у свом уводном делу излаже начин управљања митрополијама „Нових области", које ће бити вршено „поверенички, у својству намесништва" („ἐπιτροπικῶς"), то јест кроз поверавање

[11] ΦΕΚ 120 Α΄/11-7-1928.

[12] ΦΕΚ 120 Α΄/ 11-7-1928.

њихове управе Цркви Грчке, „уз задржавање врховног канонског права Васељенске патријаршије над овим епархијама" (Αγγελόπουλος, 1991, стр. 172).[13] Према првој одредби, све епархије које су укључене у грчку државу и које су припадале Васељенској патријаршији, изузев Цркве Крита, која задржава своју аутономију, прелазе убудуће под управу Цркве Грчке, која на њима примењује исти управни систем какав важи и у њеним сопственим епархијама (Αγγελόπουλος, 1991, стр. 173).[14] Другом одредбом утврђује се да ће епископи „Нових области" учествовати у управи Цркве, односно у Синоду Аутокефалне Цркве Грчке, као највишој црквеној власти, у једнаком броју са епископима Аутокефалне Цркве Грчке, са истим правима и по истом начину и систему (Αγγελόπουλος, 1991, стр. 173).[15] Према трећој одредби, уређује се равноправно учешће и у осталим управним телима, односно у Управном одбору Општег црквеног фонда и у Надзорном одбору за црквено образовање, представника епархија Васељенске патријаршије (Αγγελόπουλος, 1991, стр. 173).[16] Четврта одредба односи се на обавезно учешће архијереја „Нових области" на свештеним синодима Аутокефалне Цркве Грчке, где они заједно са осталим архијерејима саодлучују, при чему донете одлуке подједнако важе и за њихове сопствене епархије (Αγγελόπουλος, 1991, стр. 173).[17] Према петој одредби, утврђује се начин избора епископа, који ће се

[13] «… τηρουμένου τοῦ ἐπὶ τῶν ἐπαρχιῶν τούτων ἀνωτάτου κανονικοῦ δικαιώματος τοῦ Ἁγιωτάτου Πατριαρχικοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου». Вл. Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Πράξις 1928: *Περὶ τῆς διοικήσεως τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων τῶν Νέων Χωρῶν*.

[14] Ι Ὅρος: «Ἅπασαι αἱ εἰς τό Ἑλληνικόν Κράτος περιελθοῦσαι Ἐπαρχίαι τοῦ Ἁγιωτάτου Ἀποστολικοῦ καί Πατριαρχικοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, πλήν τῆς Ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς νήσου Κρήτης, διαφυλαττούσης τό ἄχρι τοῦδε αὐτόνομον αὐτῆς καθεστώς, ὑπάγονται ἐφεξῆς ὑπό τήν ἄμεσον διακυβέρνησιν τῆς Ἁγιωτάτης Ὀρθοδόξου Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἐπεκτεινούσης καί ἐπί τῶν Ἐπαρχιῶν τούτων ἐν πᾶσι τό σύστημα τῆς διοικήσεως καί τήν τάξιν τῶν ἰδίων αὐτῆς Ἐπαρχιῶν». Вл. Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Πράξις 1928: *Περὶ τῆς διοικήσεως τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων τῶν Νέων Χωρῶν.*

[15] ΙΙ Ὅρος: «Ἄμεσος ὡς ἐκ τούτου κεντρική καί τῶν Ἐπαρχιῶν τούτων ἀνωτέρα ἐκκλησιαστική ἀρχή ἀναγνωρίζεται ἐφεξῆς ἡ ἐν Ἀθήναις Ἱερά Σύνοδος τῆς Ὀρθοδόξου Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἧς συμμετέχουσι καί οἱ Μητροπολῖται τῶν Ἐπαρχιῶν τούτων, καλούμενοι εἰς αὐτήν κατ ἴσον ἀριθμόν πρός τούς ἐκ τῶν Ἐπαρχιῶν τῆς Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος προσκαλουμένους ἀρχιερεῖς καί κατά τόν αὐτόν τρόπον καί σύστημα καί μετά τῶν αὐτῶν δικαιωμάτων». Вл. Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Πράξις 1928: *Περὶ τῆς διοικήσεως τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων τῶν Νέων Χωρῶν.*

[16] ΙΙΙ Ὅρος: «Κατ ἴσον ἀριθμόν καί μετά τῶν αὐτῶν δικαιωμάτων συμμετέχουσι καί προεδρεύουσιν οἱ ἐκ τῶν ἐν Ἑλλάδι Ἐπαρχιῶν τοῦ καθ ἡμᾶς Ἁγιωτάτου Οἰκουμενικοῦ Θρόνου καί ἐν τῷ Διοικητικῷ Συμβουλίῳ τοῦ Γενικοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Ταμείου καί ἐν τῷ Ἐποπτικῷ Συμβουλίῳ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἐκπαιδεύσεως». Вл. Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Πράξις 1928: *Περὶ τῆς διοικήσεως τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων τῶν Νέων Χωρῶν.*

[17] ΙV Ὅρος: «Οἱ τῶν Ἐπαρχιῶν τοῦ καθ ἡμᾶς Ἁγιωτάτου Πατριαρχικοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου ἐν Ἑλλάδι ἀρχιερεῖς συμμετέχουσιν ὡσαύτως ὑποχρεωτικῶς καί τῶν Γενικῶν Συνόδων τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ὀρθοδόξου Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καί ὡς ἕν σῶμα

вршити по истом систему као и избор епископа Аутокефалне Цркве Грчке. Према томе, избор ће се обављати са списка лица подобних за архијерејску службу, који ће састављати Свети синод Цркве Грчке, а одобравати Васељенска патријаршија, која притом задржава право да предлаже кандидате. У исто време, забрањују се премештаји архијереја и избори помоћних епископа у овим епархијама (Αγγελόπουλος, 1991, стр. 173–174).[18] Као што се истиче у шестој одредби Патријаршијског акта, архијереји Патријаршије у Грчкој потпадају под одредбе закона Цркве Грчке и суди им се као и осталим архијерејима, при чему имају право призива на Васељенског патријарха у случају стављања под забрану свештенодејства или рашчињења (Αγγελόπουλος, 1991, стр. 174).[19] Према седмој одредби, избор и устоличење архијереја, као и сваки сродан поступак и њихово учешће у телима Цркве, саопштавају се Васељенском патријарху, док и сами новоизабрани архијереји обавештавају њега о преузимању својих дужности (Αγγελόπουλος, 1991, стр. 174).[20]

συσκέπτονται καί λαμβάνουσιν ἀποφάσεις ἀπό κοινοῦ, ἐξ ἴσου ἰσχυούσας καί διά τάς αὐτόθι Ἐπαρχίας τοῦ Πατριαρχικοῦ Θρόνου». Вл. Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Πράξις 1928: Περὶ τῆς διοικήσεως τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων τῶν Νέων Χωρῶν.

[18] V Ὅρος: «Οἱ τῶν ἐν Ἑλλάδι Ἐπαρχιῶν τοῦ Πατριαρχικοῦ Θρόνου ἀρχιερεῖς ἐκλέγονται ἐφεξῆς καί ἀποκαθίστανται εἰς τάς οἰκείας ἕδρας καθ' ὅν τρόπον καί σύστημα καί οἱ τῆς Ὀρθοδόξου Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐπί τῇ βάσει καταλόγου ἐκλεξίμων, συντεταγμένου ὑπό τῆς ἐν Ἀθήναις Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καί ἐγκεκριμένου ὑπό τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, δικαιουμένου καί τούτου ὑποδεικνύειν ὑποψηφίους, ἀπαγορευομένων τῶν ἀρχιερατικῶν μεταθέσεων ἀπό ἐπαρχίας εἰς ἐπαρχίαν. Προσωρινῶς μόνον τό γε νῦν, ἐφ' ὅσον εἰσέτι ὑπάρχουσιν ἐν Ἑλλάδι διαθέσιμοι πρόσφυγες ἀρχιερεῖς, ἡ πλήρωσις χηρευούσης τινός μονίμου Μητροπόλεως τῆς περιοχῆς τοῦ ἐν Ἑλλάδι Πατριαρχικοῦ κλίματος δύναται διενεργείσθαι, ἀποφάσει τῆς ἐν Ἀθήναις Ἱερᾶς Συνόδου, δι' ἀποκαταστάσεως τινός ἐκ τῶν προσφύγων τούτων ἀρχιερέων, ἤ διά διορισμοῦ τινός ἐκ τῶν ἤδη ὑπαρχόντων βοηθῶν Ἐπισκόπων, ὧν ὁ θεσμός ἐφεξῆς καταργεῖται». Вл. Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Πράξις 1928: Περὶ τῆς διοικήσεως τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων τῶν Νέων Χωρῶν.

[19] VI Ὅρος: «Ὑπαγόμενοι ἐφεξῆς ἐν πᾶσιν ὑπό τούς νόμους τῆς ἐν Ἑλλάδι Ὀρθοδόξου Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας οἱ ἐν Ἑλλάδι ἀρχιερεῖς τοῦ Πατριαρχικοῦ Θρόνου, δικάζονται καθ' ὅν τρόπον καί οἱ ἀρχιερεῖς τῆς Ὀρθοδόξου Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, κεκτημένοι μόνον τό δικαίωμα τοῦ ἐκκλήτου ἐνώπιον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου ἐν περιπτώσει ποινῶν ἀργίας ἤ καθαιρέσεως ἤ τινος τοιούτου». Вл. Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Πράξις 1928: Περὶ τῆς διοικήσεως τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων τῶν Νέων Χωρῶν.

[20] VII Ὅρος: «Ἡ τε χηρεία καί ἡ πλήρωσις ἐπαρχίας τινός τῆς περιοχῆς τῆς δικαιοδοσίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου ἀναγγέλεται τῷ Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ ὑπό τοῦ Προέδρου τῆς ἐν Ἀθήναις Ἱερᾶς Συνόδου Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν, ἀποστέλλοντος ἑκάστοτε πρός Αὐτόν καί ἀντίγραφον τοῦ ὑπομνήματος τῆς ἐκλογῆς τῶν ἀποκαθισταμένων ἀρχιερέων, καθώς ἐπίσης καί τήν κατά τήν χειροτονίαν ἀρχιερατικήν αὐτῶν ὁμολογίαν, ὁσάκις πρόκειται περί νεωστί χειροτονουμένων. Ὡσαύτως κατά τόν αὐτόν τρόπον ἀγγέλλεται τῷ Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ ἡ πρόσκλησις τῶν Μητροπολιτῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου πρός συμμετοχήν εἰς τήν ἐν Ἀθήναις Ἱεράν Σύνοδον, τό Γενικόν Ἐκκλησιαστικόν Ταμεῖον καί τό Ἐποπτικόν Συμβούλιον τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἐκπαιδεύσεως, ὡς καί εἰς τάς Γενικάς Συνόδους τῆς Ἱεραρχίας. Ἡ ἀνάληψις δέ τῶν ποιμαντορικῶν καθηκόντων ἀναγγέλλεται πρός τόν Οἰκουμενικόν Πα-

Према осмој одредби, епископи „Нових области" достављаће Васељенској патријаршији, као и Светом синоду Цркве Грчке, препис извештаја о стању митрополија (Αγγελόπουλος, 1991, стр. 174).[21] Девета одредба односи се на помињање Васељенског патријарха и Светог синода од стране архијереја „Нових области" приликом савршавања Божанствене Евхаристије (Αγγελόπουλος, 1991, стр. 175),[22] за разлику од архијереја Аутокефалне Цркве Грчке, који помињу Свети синод.[23] Према десетој одредби, утврђује се начин управљања патријаршијским и ставропигијалним манастирима Васељенске патријаршије у Грчкој. Управа над овим манастирима вршиће се од стране Цркве Грчке, сагласно ономе што важи и за остале њене манастире. Ипак, у њима се задржава помињање имена Васељенског патријарха, док ће избор игуманских управних тела бити саопштаван њему посредством Светог синода Цркве Грчке. Поред тога, укидање или спајање манастира вршиће се након претходног споразумевања са Васељенском патријаршијом (Αγγελόπουλος, 1991, стр. 175).[24]

После овог кратког аналитичког представљања одредаба Патријаршијског и Синодалног акта из 1928. године, вреди указати на две тачке. Пре свега,

---

τριάρχην καί δι᾽ ἰδίου γράμματος τοῦ ἐκλεγέντος νέου ἀρχιερέως, ἀποστελλομένου ὡσαύτως διά τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος». Вл. Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Πράξις 1928: Περὶ τῆς διοικήσεως τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων τῶν Νέων Χωρῶν.

[21] VIII Ὅρος: «Διά τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος οἱ ἀρχιερεῖς τῶν Πατριαρχικῶν Ἐπαρχιῶν ἀποστέλλουσιν ὡσαύτως κατ᾽ ἔτος πρός τόν Οἰκουμενικόν Πατριάρχην ἀντίγραφον τῶν πρός τήν Ἱεράν Σύνοδον τῆς Ἑλλάδος τακτικῶν ἐτησίων ἐκθέσεων αὐτῶν, περί τῆς ἐν ταῖς Ἐπαρχίαις αὐτῶν ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως». Вл. Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Πράξις 1928: Περὶ τῆς διοικήσεως τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων τῶν Νέων Χωρῶν.

[22] IX Ὅρος: «Οἱ ἐν Ἑλλάδι Μητροπολῖται τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου μνημονεύουσι τοῦ ὀνόματος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου οὗ ἡ ἐκλογή διεξάγεται κατά τά ἀπό τινος γινόμενα». Вл. Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Πράξις 1928: Περὶ τῆς διοικήσεως τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων τῶν Νέων Χωρῶν.

[23] Πατριαρχικός και Συνοδικός Τόμος της 29ης Ιουνίου 1850, «Περί της εν Ελλάδι Ορθοδόξου Εκκλησίας»: «…μνημονεύεσθαι τω ονόματι "Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος"… ἵνα τοῦ λοιποῦ μνημονεύηται ὑπὸ τῶν ἐν Ἑλλάδι Ἀρχιερέων ἐν ταῖς ἰδίαις ἐπαρχίαις ἱερουργούντων…». Вл. Ν. 590/1977, ΦΕΚ Α΄ 146/31.5.1977, άρθρ. 1 § 3.

[24] X Ὅρος: «Διατηροῦνται ἀπαραμείωτα τά κανονικά δικαιώματα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου ἐπί τῶν ἐν Ἑλλάδι Ἱερῶν Πατριαρχικῶν καί Σταυροπηγιακῶν Μονῶν, μνημονευομένου ἐν αὐταῖς τοῦ ὀνόματος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου καί ἑκάστοτε ὑπό τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος διά τοῦ Προέδρου αὐτῆς ἀνακοινουμένης πρός τόν Οἰκουμενικόν Πατριάρχην τῆς ἐκλογῆς τῶν νέων Ἡγουμενοσυμβουλίων τῶν Μονῶν τούτων. Ἀλλ᾽ ἡ διοίκησις ὅμως τῶν Μονῶν καί ἡ ἐν γένει διαχείρισις καί ὁ ἐπ᾽ αὐτῶν ἔλεγχος ὑπάγονται ὑπό τήν ἄμεσον δικαιοδοσίαν τῆς Ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἐφαρμοζούσης καί ἐπί τῶν Μονῶν τούτων τάς ἰσχυούσας διά τάς ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτῆς περιοχῇ Ἱεράς Μονάς διατάξεις. Ἡ διάλυσις ὅμως τυχόν ἤ ἡ συγχώνευσις Πατριαρχικῆς τινός Σταυροπηγιακῆς Μονῆς διενεργεῖται πάντοτε μετά προηγουμένην συνεννόησιν πρός τό Οἰκουμενικόν Πατριαρχεῖον». Вл. Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Πράξις 1928: Περὶ τῆς διοικήσεως τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων τῶν Νέων Χωρῶν.

треба приметити да се митрополије „Нових области" наводе као „епархије које припадају Васељенској патријаршији" – „Ἐπαρχίαι τοῦ καθ' ἡμᾶς Ἁγιωτάτου Ἀποστολικοῦ καὶ Πατριαρχικοῦ Θρόνου". То нас доводи до следеће тачке, која је од пресудног значаја за разумевање посебног статуса „Нових области". Синод Васељенске патријаршије одлучио је да се ове епархије уступе Аутокефалној Цркви Грчке и да њима управља као намесник – „поверенички – ἐπιτροπικῶς". У том смислу, Патријаршијски акт у уводном делу наводи: „Управљање у појединачним областима ових епархија од сада се спроводи као поверено (привремено, намеснички), од стране љубљене Пресвете Сестринске Цркве Грчке" – „Ἡ διοίκησις ἐν τοῖς ἐπὶ μέρους τῶν Ἐπαρχιῶν τούτων διεξάγεται ἐφεξῆς ἐπιτροπικῶς ὑπὸ τῆς πεφιλημένης Ἁγιωτάτης Ἀδελφῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος". Према црквеном и канонском тумачењу израза „ἐπιτροπικῶς" – (*ī̄поверенички*, *ī̄привремено*, *намеснички*), означава се привремено уступање надлежности. Према мишљењу митрополита тиролојског Пантелејмона Родопулоса, епитропија представља установу која у себи носи елемент привремености. Она, дакле, престаје онда када онај над којим се врши старатељство стекне способност за правно делање (Βλάχος, 2004, стр. 123). Кроз преписку која је вођена између Васељенске патријаршије и Цркве Грчке, израз „ἐπιτροπικῶς" (*ī̄поверенички*) протумачен је управо у смислу привремености. То значи да Црква Грчке овим митрополијама управља не као својима, као што смо већ истакли, него у име Васељенске патријаршије, то јест у својству намесника, повереника, и то са изразито привременим карактером (Βαβούσκος, 1973, стр. 28).

Питање које произлази из свега наведеног јесте у којој мери Црква Грчке има право да затражи пуну јурисдикцију над „Новим областима", или пак, насупрот томе, Васељенска патријаршија задржава право да опозове Акт из 1928. године и ове епархије врати под своју непосредну јурисдикцију? Одговор на ово питање гласи да Патријаршијски и Синодални акт из 1928. године није у потпуности пренео јурисдикцију над „Новим областима" на Цркву Грчке. Њиме је уступљено административно старатељство, односно управа „намесништва по овлашћењу" (ἐπιτροπικῶς). Васељенска патријаршија задржала је канонску припадност ових области себи, као и одговарајућа права. Према томе, реч је о особеном статусу „двоструке референце". Црква Грчке поседује административну способност, национално јединство црквене управе и *de facto* стање управљања током готово сто година. Међутим, Црква Грчке не може једнострано укинути овај Акт. Не ради се о њеном унутрашњем питању, него о Патријаршијском акту који се тиче граница црквене јурисдикције. Стога, она може тражити укидање тог Акта, али не и наметнути своје решење. Са стране Васељенске патријаршије, пак, укидање Акта без њене сагласности изазвало би озбиљну црквену кризу. Дакле, *de jure* Васељенска патријаршија поседује изузетне црквено-историјске и канонске привилегије на „Новим областима", али *de facto* управу и контролу над овим

областима има Свети синод Аутокефалне Цркве Грчке. Стога, евентуални сукоб *de jure* и *de facto* права над „Новим областима" тешко би адекватно био решив само са црквено-канонског аспекта, већ његово решење првенствено треба тражити кроз саборно и међуцрквено општење и разумевање.

Акт из 1928. године утемељује један *sui generis* режим управљања, који не допушта ни једностран захтев за потпуну интеграцију од стране Цркве Грчке, нити самовољно опозивање од стране Васељенске патријаршије, без претходне саборске сагласности и поштовања црквеног поретка. Јасно је да се Васељенска патријаршија не одваја од ових епархија, будући да задржава тесну канонску и духовну везу са њиховим епископима. Та веза се, између осталог, испољава кроз учешће Патријаршије у „праву хиротонија" епископа „Нових области". Конкретно, Васељенска патријаршија задржава право одобравања списка кандидата подобних за архијерејску службу, потврђивања записника о избору епископа, као и прихватања исповедања вере, којим новохиротонисани епископ признаје њена права. Поред тога, помињање Васељенског патријарха приликом савршавања Божанствене Евхаристије представља трајни израз овог односа. Упоредо с тим, у оквиру „права судских одлука", учешће Васељенске патријаршије обезбеђује се путем права призива на њу. То значи да епископи, након разматрања њихових предмета од стране надлежних органа Аутокефалне Цркве Грчке, имају могућност да у другом степену поднесу жалбу Васељенској патријаршији.

Разматрање и прихватање Патријаршијског Томоса од стране Светог синода Цркве Грчке

Стални Свети синод Цркве Грчке, сагласно одредбама Закона 3615/1928,[25] заседао је у пуном саставу 8. октобра 1928. године, око месец дана након заседања Патријаршијског синода. У раду седнице учествовали су архијереји како из Старе тако и из Нове Грчке, у свечаној атмосфери. Синод је одлучио да образује комисију, састављену од митрополита адријанопољског, навпактског и тиванског са циљем да проучи Патријаршијски и Синодални акт и поднесе одговарајући извештај. Из ове чињенице произлази да је Синод, иако је прихватао Патријаршијски и Синодални акт, истовремено настојао да разјасни поједина питања садржана у њему. Стога је вредно пажње да се, док се Закон 3615 непосредно примењује и на његовој основи образује Синод, Патријаршијски акт не прихвата одмах, него се упућује на даље разматрање.

Одабрана комисија архијереја је на наредној седници, 11. октобра 1928. године, поднела свој извештај, према којем су у Патријаршијски акт били

[25] ΦΕΚ 361 Α΄/ 31-12-1928.

унети услови који су превазилазили оно што је било договорено са грчком државом. Та чињеница није спречавала примену новог режима у Цркви Грчке, али је стварала тешкоће у погледу потпуног и несметаног функционисања Патријаршијског акта. Ипак, у Закону 3615/1928 утврђена су основна начела и главне тачке споразума, које су, како произлази и из објављене преписке тога доба између грчке државе и Васељенске патријаршије, биле предмет подробног разматрања, будући да је Патријаршија упутила одговарајући нацрт грчкој влади. Упоредо с тим, из овог закона изостављене су пре свега одредбе које се односе на избор митрополита епархија, обавезу Председника Светог синода Цркве Грчке да Васељенском патријарху доставља преписе о изборима, могућност потоњега да одобрава списак кандидата подобних за архијерејску службу, као и обавезу митрополита „Нових области" да помињу Васељенског патријарха.[26] Ипак, изостављање ових одредаба од стране законодавца не утиче на важење Патријаршијског акта из 1928. године, будући да је реч о акту међународноправне природе. Таква акта, додуше, захтевају потврду од стране грчке државе како би ступила на снагу, али није нужно да буду у целини и дословно објављена у Службеном листу државе (Βαβούσκος, 1973, стр. 39). Сходно томе, Црква Грчке дужна је да се придржава Патријаршијског и Синодалног акта, онако како је он потврђен Законом 3615/1928 и заокружен Законом 5438/1932,[27] којим је одређена њена јурисдикција. Та јурисдикција обухвата како Аутокефалну Цркву Грчке тако и митрополије „Нових области". Према томе, Патријаршијски и Синодални акт из 1928. године, будући да је законодавно потврђен, представља обавезујући оквир и не подлеже оспоравању (Βαβούσκος, 1973, стр. 32–42).

Акт о уступању „Нових области" представљао је прекретницу у односима између Васељенске патријаршије и Цркве Грчке, јер је, као што смо видели, обликовао посебан канонски и управни статус. Иако су „Нове области" стављене под административну одговорност Цркве Грчке, њихова канонска припадност остала је у надлежности Васељенске патријаршије. Овај двоструки однос, при којем Црква Грчке врши повереничку управу, постао је узрок поновљених напетости. Неслагања су се превасходно усредсређивала на тумачење граница ове повереничке власти, као и на питања која су се тицала избора архијереја, управне самосталности и помињања Васељенског патријарха. Васељенска патријаршија заступа очување својих канонских права, док Црква Грчке, вршећи практичну управу, понекад предузима кораке који се тумаче као проширење њених надлежности. Према томе, овај Акт није коначно разрешио питање црквене припадности „Нових области", него је установио један режим функционалног суживота,

[26] Недостаци Закона 3615/1928 довели су и до најновије кризе у односима између Цркве Грчке и Васељенске патријаршије током 2004. године.

[27] ΦΕΚ 278 Α΄/2-6-1932

који је, услед своје релативне нејасноће, током времена представљао поље напетости и канонских спорова између двеју Цркава, при чему се не може искључити ни појава нових напетости у будућности, уколико на ове односе буду утицали и други чиниоци, а не само црквени.

Устав Цркве Грчке, који је данас на снази, донет је Законом 590/1977.[28] Према томе, на основу овог закона, Аутокефална Црква Грчке обухвата митрополије Старе Грчке, како их одређују Патријаршијски и Синодални Томос из 1850. године,[29] Патријаршијски акти из 1882. и 1886. године (који се односе на митрополије Тесалије и Јонских острва), као и Синодални акт из 1928. године. Истовремено, у петом ставу члана 1 наглашава се посебан статус митрополија Додеканисија[30] и Свете Горе.[31] Такође, Црква Крита има аутономни статус.[32] Стога уочавамо да Црква Грчке представља један *sui generis* црквени систем, јединствен у православном свету, то јест административно јединствен, а канонски вишесложан.

Закључак

Обликовање црквеног статуса „Нових области" тесно је повезано са историјским и геополитичким променама с почетка XX века. Њихово укључивање у грчку државу истакло је потребу за уређењем њихове црквене управе, што је коначно остварено Патријаршијским и Синодалним актом из 1928. године. Овим актом установљен је посебан режим, према којем „Нове области" административно потпадају под Цркву Грчке, док у канонском погледу остају зависне од Васељенске патријаршије. Овај двоструки однос обезбеђује очување канонских права Васељенске патријаршије, нарочито у погледу избора и суђења архијерејима, али истовремено ствара оквир повереничке управе, који је током времена био извор различитих тумачења и напетости. Ипак,

[28] ΦΕΚ 146 Α΄/ 31-05-1977.

[29] Дана 29. јуна 1850. године, Васељенска патријаршија прогласила је аутокефалију Цркве Грчке „Патријаршијским и Синодалним Томосом". О овоме опширније видети Οικονόμος Κωνσταντίνος (ο εξ Οικονόμων), *Τα σωζόμενα εκκλησιαστικά συγγράμματα*, τ. Β΄, Αθήναι, 1862–1866, стр. 539–540; Charles, 1987, стр. 222.

[30] Црквено питање Додеканисија није било уређено посебним унутрашњим црквеним законом, него произлази из међународног режима успостављеног Париским мировним уговором из 1947. године, који је укључен у грчки правни поредак Законодавним актом A.N. 518/1947 (ΦΕΚ Α΄ 272/1947). Као последица тога, митрополије Додеканисија нису потпале под Аутокефалну Цркву Грчке, него су задржале своју непосредну канонску и духовну припадност Васељенској патријаршији, што признаје и важећи Устав Цркве Грчке (N. 590/1977, члан 1, став 5).

[31] ΦΕΚ 309 Α΄/16-9-1926.

[32] Патријаршијски и Синодални Томос од 9. јула 1900. године, о Цркви Крита, како се наводи и у Закону 4149/1961. Види: ΦΕΚ: 41 Α΄/ 16-03-1961.

потврђивање овог акта законима 3615/1928 и 5438/1932 правно је учврстило овај статус и учинило га обавезујућим. Уставна повеља Цркве Грчке (N. 590/1977) одражава ову сложену стварност, јер обухвата различите црквене статусе, као што су Аутокефална Црква Старе Грчке, митрополије „Нових области", Аутономне Цркве Крита, митрополије Додеканисија и Свете Горе. Према томе, Црква Грчке представља особен – *sui generis* – црквени систем, који се одликује административним јединством, али канонском разноликошћу, што га чини јединственим у православном свету.

Извори

Οικονόμος Κωνσταντίνος ο εξ Οικονόμων. (1862–1866). *Τα σωζόμενα εκκλησιαστικά συγγράμματα*, τ. Α΄-Β΄-Γ΄. Αθήναι.

Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Πράξις 1928: *Περὶ τῆς διοικήσεως τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων τῶν Νέων Χωρῶν.* Βλ.: Αγγελόπουλος, Α. (1991). *Εκκλησιαστική Ιστορία. Ιστορία των δομών διοικήσεως και ζωής της Εκκλησίας της Ελλάδος (εικοστός αιώνας)* (σελ. 172–176). Θεσσαλονίκη: Κυριακίδη.

ΦΕΚ 180 Α΄/31-8-1917.
ΦΕΚ 362 Α΄/ 14-12-1923.
ΦΕΚ 387 Α΄/ 31-12-1923.
ΦΕΚ 309 Α΄/16-9-1926.
ΦΕΚ 120 Α΄/ 11-7-1928.
ΦΕΚ 361 Α΄/ 31-12-1928.
ΦΕΚ 278 Α΄/ 2-6-1932.
ΦΕΚ 272 Α΄ / 28-10-1947.
ΦΕΚ: 41 Α΄/ 16-03-1961.
ΦΕΚ 146 Α΄/ 31-05-1977.

Литерашура

Αγγελόπουλος, Α. (1982). *Εκκλησιαστική ιστορία των Νέων Χωρών (1912–1928). Η Εκκλησία διά των γεγονότων του Μακεδονικού Μετώπου, της βουλγαρικής κατοχής, του εθνικού διχασμού και της Μικρασιατικής και Θρακικής καταστροφής*. Θεσσαλονίκη: Κυριακίδη.

Αγγελόπουλος, Α. (1986, 23 Φεβρουαρίου). Τα Πατριαρχικά δίκαια στην Ελληνική Επικράτεια. *Ελληνικός Βορράς*.

Αγγελόπουλος, Α. (2004). Τα Πατριαρχικά δίκαια στην Ελλάδα σε σχέση με τα δίκαια της Εκκλησίας της Ελλάδος. *Myriobiblos*. https://www.myriobiblos.gr/texts/greek/agelopoulos_dikaia.html

Αγγελόπουλος, Α. (2016). *Εκκλησιαστική Ιστορία. Η Εκκλησία της Ελλάδος. Διοικούσα Εκκλησία των Ι. Μητροπόλεων της Νέας Ελλάδος (Νέων Χωρών) 1912, 1928–1929, 1977, 2004 κ.ε.*, τόμος Β΄. Θεσσαλονίκη: Κυριακίδη.

Ανδρουτσόπουλος, Γ. (2018, 15 Οκτωβρίου). Τουρκική επέμβαση στο Πατριαρχείο. *Η Καθημερινή*. https://www.kathimerini.gr/society/989769/toyrkiki-epemvasi-sto--patriarcheio

Βαβούσκος, Κ. (1973). *Η νομοκανονική υπόσταση των Μητροπόλεων των Νέων Χωρών.* Θεσσαλονίκη: Πατριαρχικό Ίδρυμα Πατερικών Μελετών.

Βακαλόπουλος, Α. (1978). *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού*, τόμ. 8. Θεσσαλονίκη: Βάνιας.

Βλαγκόπουλος, Β. (1998). *Συνθήκες–σταθμοί της ιστορίας: Οδοιπορικό 146 χρόνων (1821–1967)*. Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας.

Βλάχος, Ι. (2004). *Τα συνοδικά και Πατριαρχικά κείμενα. Συνοδικός τόμος του 1850 και πατριαρχική πράξη του 1928*. Λιβαδειά: Ιερά Μονή Γενεθλίου της Θεοτόκου.

Κομματάς, Δ. (2006). *Η Πατριαρχική και Συνοδική Πράξις του 1928 Παρακωλυωμένη τοις όροις. Επι τη βάσει του Πατριαρχικού και Συνοδικού αρχείου*. Θεσσαλονίκη: Ιδιωτική Έκδοση.

Κονιδάρης, Γ. (1954). *Εκκλησιαστική Ιστορία. Από της Ιδρύσεως των Εκκλησιών αυτής υπό του Αποστόλου Παύλου μέχρι σήμερον* (βελτιωμένη και επαυξημένη). Αθήναις: Ιδιωτική Έκδοση.

Νανάκης, Α. (2008). *Η Εκκλησία και ο Ελευθέριος Βενιζέλος*. Θεσσαλονίκη: Βάνιας.

Ροδόπουλος, Π. (2008). *Μελέται Β΄. Νομοκανονικά—Ιστορικοκανονικά και άλλα. Η επιτροπικώς υπό της Εκκλησίας της Ελλάδος διοίκηση των Επαρχιών των Νέων Χωρών*, τόμος Β΄, Ανάλεκτα Βλατάδων 66. Θεσσαλονίκη: Πατριαρχικόν Ίδρυμα Πατερικών Μελετών.

Σταυρίδης, Β. (1977). *Οι Οικουμενικοί Πατριάρχαι, 1860 έως σήμερον*. Θεσσαλονίκη: Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών.

Τσιρώνης, Θ. (2007). *Ο πολιτικός λόγος και ρόλος της Εκκλησίας της Ελλάδος (1912–1940)* (Διδακτορική Διατριβή). Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη.

Benlisoy, Y., & Macar, E. (1996). *Fener Patrikhanesi*. Ankara: Ayraç Yayınevi.

Charles, F. (1987). *Ορθόδοξη Εκκλησία και ελληνική Ανεξαρτησία 1821–1852*, μετ. Ιωσήφ Ρωηλίδης. Αθήνα: Δόμος.

Georgios Nektarios LOIS
Singidunum University
Belgrade (Serbia)
Hellenic Open University
Patras (Greece)

The Ecclesiastical and Political Aspects of the Adoption of the 1928 Statutory Charter of the Church of Greece

Summary

Following the Balkan Wars (1912–1913), Greece considerably expanded its territory. At that time, the "New Lands" were annexed to the old Greek state; until then, they had for centuries been under the jurisdiction of the Ecumenical Patriarchate. From an ecclesiastical-administrative perspective, the question of the "New Lands" became a tense and important issue in the relations between the Ecumenical Patriarchate and the Church of Greece. In general, the ecclesiastical-legal status of the "New Lands" was shaped within the broader framework of the geopolitical and historical developments of the early twentieth century.

Through the Patriarchal and Synodal Act of 1928, a specific system of ecclesiastical administration within the Greek state was established as a compromise solution. According to this arrangement, the metropolises of the "New Lands" fall administratively under the Church of Greece, while from a canonical perspective they remain within the jurisdiction of the Ecumenical Patriarchate. This status, which was also confirmed by legislation, has been preserved to the present day and is reflected in the Statutory Charter of the Church of Greece, Law 590/1977.

The coexistence of different ecclesiastical statuses – *de jure* that of the Ecumenical Patriarchate and *de facto* that of the Church of Greece – makes the ecclesiastical-legal and administrative system of the Church of Greece a *sui generis* system, characterized by administrative unity and canonical heterogeneity.

Keywords: "New Lands"; Ecumenical Patriarchate; Church of Greece; Patriarchal and Synodal Act of 1928.

Овај чланак је објављен и дистрибуира се под лиценцом *Creative Commons аутορсτво-некомерцијално 4.0 међународна* (CC BY-NC 4.0 | https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

This paper is published and distributed under the terms and conditions of the *Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International* license (CC BY-NC 4.0 | https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).